

Wyniki monitoringu Pogrzybnicy Mannerheima *Oxyporus mannerheimii* w 2021 roku

Spis treści

I. Informacje ogólne	3
II. Wyniki monitoringu gatunku <i>Oxyporus mannerheimii</i> w regionie biogeograficznym kontynentalnym	6
1. STAN OCHRONY GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM	6
1. Stan i zmiany w czasie parametru populacja	6
2. Stan i zmiany w czasie parametru siedlisko gatunku	7
3. Stan i zmiany w czasie parametru perspektywy ochrony	9
4. Stan ochrony gatunku i jego zmiany w czasie oraz znaczenie poszczególnych wskaźników i parametrów dla jego oceny	10
2. ODDZIAŁYWANIA I ZAGROŻENIA WYKAZYWANE NA STANOWISKACH MONITORINGOWYCH W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM	11
1. Stwierdzone oddziaływania	11
2. Przewidywane zagrożenia	11
3. STOSOWANE NA BADANYCH STANOWISKACH I ZALECANE DZIAŁANIA OCHRONNE DLA GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM	12

Oxyporus mannerheimii (fot. Robert Rossa)

I. Informacje ogólne

1. Kod, nazwa polska i nazwa łacińska

1924, pogrzybica Mannerheima *Oxyporus mannerheimii* Gyllenhal, 1827

2. Informacja w jakich regionach biogeograficznych występuje dany gatunek

CON- region biogeograficzny kontynentalny

3. Koordynator główny: Michał Ciach

4. Koordynator krajowy: Robert Rossa

5. Eksperti lokalni: Jakub Goczał, Tadeusz Wojas

6. Informacja o ewentualnych zmianach w metodyce badań w stosunku do metodyki opisanej w przewodniku monitoringu

Prace monitoringowe przeprowadzono w 2021 r. zgodnie z metodyką opisaną w przewodniku metodycznym (tom IV).

7. Informacja o ewentualnym wykorzystaniu wyników z innych projektów

Nie wykorzystywano danych z innych projektów

8. Informacja o stanowiskach monitoringowych

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk gatunku monitorowanych w 2021 roku. Fioletowa linia oznacza granicę regionów biogeograficznych.

Tab. 1. Liczba stanowisk badanych w poszczególnych etapach prac monitoringowych.

Etap	Rok/lata badań	Liczba monitorowanych stanowisk			Liczba usuniętych stanowisk, w tym z przyczyn merytorycznych*			Liczba stanowisk dodanych			Liczba niemonitorowanych (i nieusuniętych)		
		ALP	CON	RAZEM	ALP	CON	RAZEM	ALP	CON	RAZEM	ALP	CON	RAZEM
2013-2014	2013-2014	-	11	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2020-2022	2021	-	11	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-

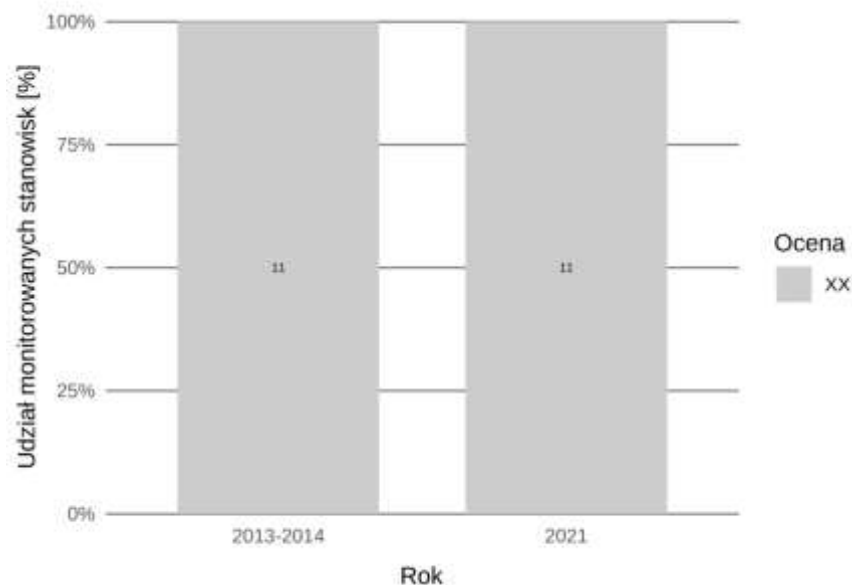
*Uwzględniono dwie możliwości usunięcia stanowiska: 1) z przyczyn merytorycznych, np. z powodu zaniku gatunku lub odpowiedniego siedliska, 2) z innych przyczyn, w tym z powodu tzw. optymalizacji liczby i rozmieszczenia stanowisk itp.

II. Wyniki monitoringu gatunku *Oxyporus mannerheimii* w regionie biogeograficznym kontynentalnym

1. STAN OCHRONY GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM

1. Stan i zmiany w czasie parametru populacja

Parametr populacji dla gatunku opiera się tylko na liczebności stwierdzanych stadiów rozwojowych owada (larwy, poczwarki, imagines). Monitoring przeprowadzono na 11 stanowiskach zlokalizowanych na terenie Puszczy Białowieskiej (10) i Puszczy Łżeckiej (1) (ryc. 1, tab. 1). Przeprowadzone badania zarówno w pierwszym etapie (2013-2014 r.), jak i w drugim (2021 r.) nie przyniosły żadnych pozytywnych rezultatów. Z tego też powodu stan populacji gatunku na terenie Puszczy Białowieskiej i Puszczy Łżeckiej określony został jako nieznany „XX” (ryc. 2). Dotychczasowe stwierdzenia pogrzybicy z tych regionów nie zostały zatem potwierdzone nowymi danymi. Wynik ten jednoznacznie wskazuje na niedostatek prowadzonych nad tym gatunkiem badań, w tym przede wszystkim badań podstawowych, czyli prac inwentaryzacyjnych. Poszukiwania i kontrolę populacji gatunku utrudnia ciągle skromny zasób wiedzy na temat biologii i ekologii tego chrząszcza. Przeprowadzone w 2021 r. prace wskazują, że najważniejszą porą kontroli gatunku jest okres jesienny (przełom września i października). W celu zwiększenia skuteczności działań kontrolnych gatunku należy rozważyć w następnym etapie monitoringu gatunku wykorzystanie pułapek żywołonnych. Ich budowa oraz szczegóły metodyki badań muszą być opracowane w nieodległej przyszłości. Jako czynniki zwabiający imagines pogrzybicy Mannerehima można wykorzystać owocniki różnych gatunków grzybów (zebranych w terenie lub gatunków hodowlanych – komercyjnych, np. pieczarka lub bocznik).

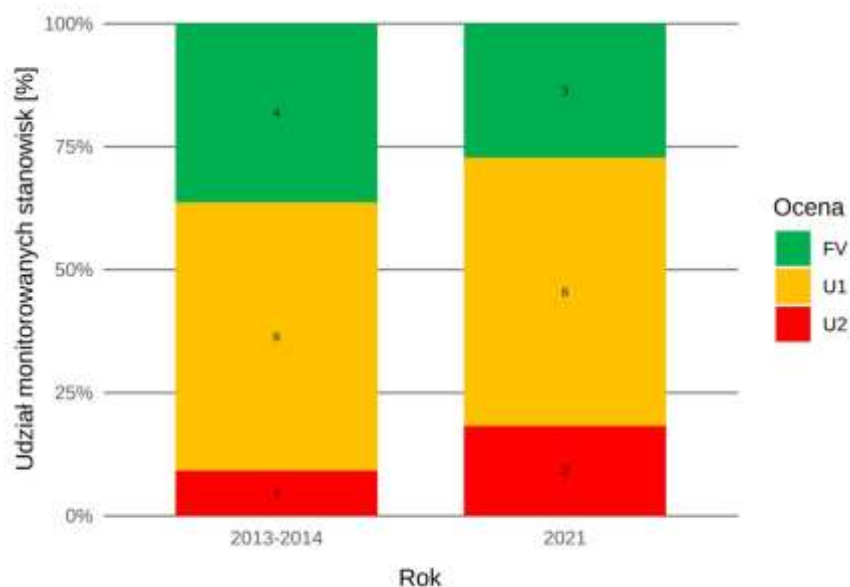

Ryc. 2. Udział (%) monitorowanych stanowisk z daną oceną stanu populacji pogrzybicy Mannerheima w regionie biogeograficznym kontynentalnym w poszczególnych latach badań.

2. Stan i zmiany w czasie parametru siedlisko gatunku

Stan siedliska na 3 stanowiskach uznano za właściwy „FV”, a na dwóch za zły „U2” (ryc. 3). Pozostałe stanowiska oceniono na U1. W porównaniu do poprzedniej kontroli parametr ten nie uległ zmianie tylko na 5 stanowiskach. Najlepiej pod względem poszczególnych wskaźników prezentowały się powierzchnie na terenie Białowieskiego Parku Narodowego (oddz. 289) i Nadleśnictwa Browsk (oddz. 188). Głównym czynnikiem, który miał wpływ na zmianę oceny siedliska na kilku stanowiskach w 2021 r. to skład gatunkowy i liczebność grzybów kapeluszowych. Podkreślić należy, że wskaźnik ten (grzyby) w trakcie roku (sezonu wegetacyjnego) podlega dużym zmianom i dlatego ich mniejsza liczebność nie zawsze będzie/jest sygnałem pogorszenia się warunków siedliskowych na stanowisku. Właściwą ocenę można ustalić dopiero po połączeniu liczebności grzybów z warunkami mikrosiedliskowymi panującymi na danej powierzchni. Szczególnie istotne są w tym przypadku wahania wilgotności, zarówno podłoża (gleby), jak i ogólnej wilgotności powietrza, co z kolei w dużym stopniu związane jest z

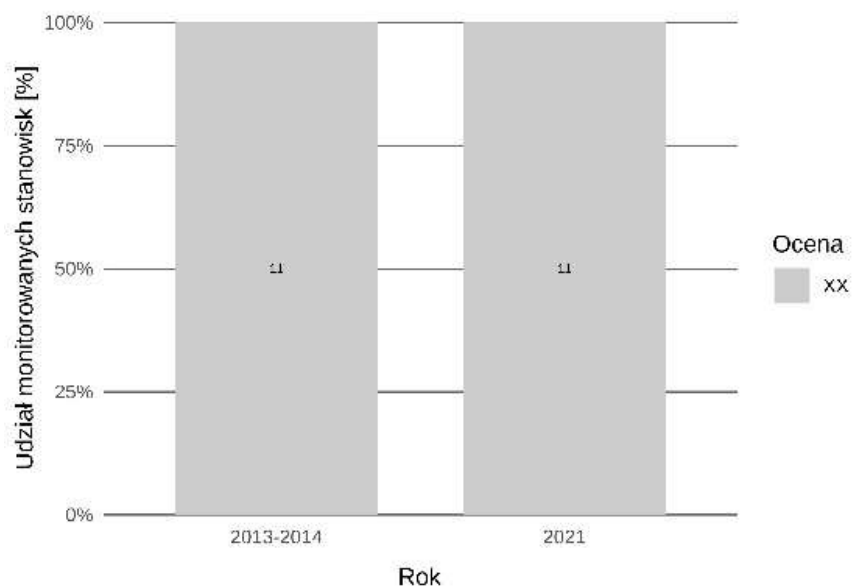
zamieraniem drzew. Proces ten może być z kolei wypadkową postępującego rozpadu drzewostanu głównego na skutek naturalnego procesu starzenia się drzew, ale również może być spowodowany rozwojem licznej grupy owadów folio- i kambiofagicznych. Największe i niestety negatywne zmiany zaobserwowano na trzech stanowiskach w Nadleśnictwie Białowieża (oddz. 453C, 523 i 527). W istotnym stopniu zmieniły się tam warunki wilgotnościowe, nasłonecznienie i co jest z tym związane skład gatunkowy grzybów kapeluszowych. Mając na uwadze zakres stwierdzonych zmian, powierzchynie te wytypowano do usunięcia z kolejnych etapów kontroli (monitoringu) gatunku. Podsumowując aktualny stan siedlisk na kontrolowanych stanowiskach, niepokojącą obserwacją jest postępujący spadek jakości tego parametru. Największe zmiany zaobserwowano na stanowiskach w Nadleśnictwie Białowieża. Nieznaczne pogorszenie się tego parametru odnotowano również w Białowieskim Parku Narodowym.

Ryc. 3. Zmiany udziału (%) monitorowanych stanowisk z daną oceną stanu siedliska pogrzybicy Mannerheima w regionie biogeograficznym kontynentalnym w poszczególnych latach badań.

3. Stan i zmiany w czasie parametru perspektywy ochrony

Fragmentaryczna wiedza na temat biologii i ekologii gatunku *Oxyporus mannerheimii* nie pozwala na określenie perspektyw jego ochrony na stanowiskach. Aktualnie można jedynie przyjąć, że skoro parametry siedliska są zgodne z wymaganiami gatunku, to brak jest czynników, które mogłyby oddziaływać negatywnie na populację pogrzybicy. Określenie trendu zmian populacji gatunku owada będzie możliwe po rozpoznaniu jakości głównego parametru. Podobnie jak podczas pierwszego etapu kontroli ocenę ogólną perspektywy ochrony pogrzybicy oceniono jako stan nieznan (XX) (ryc. 4).

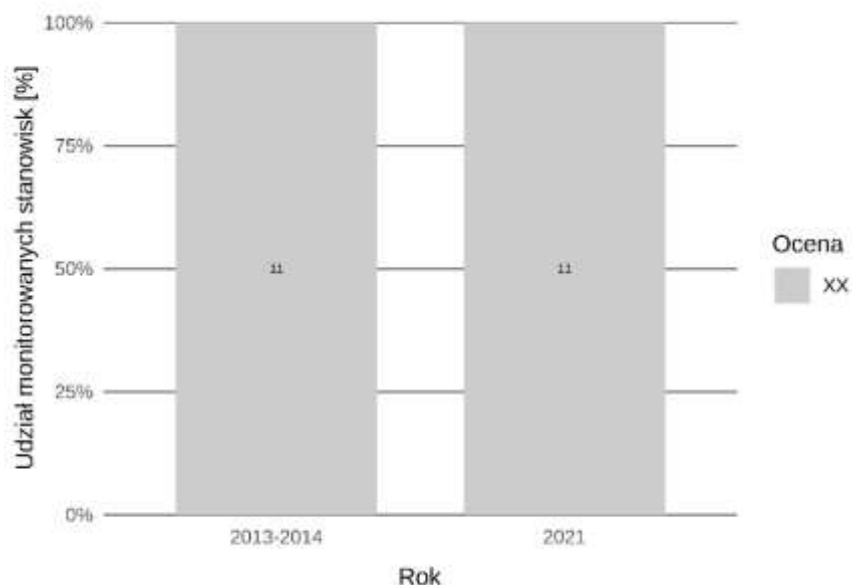

Ryc. 4. Udział (%) monitorowanych stanowisk z daną oceną perspektyw ochrony pogrzybicy Mannerheima w regionie biogeograficznym kontynentalnym w poszczególnych latach badań.

4. Stan ochrony gatunku i jego zmiany w czasie oraz znaczenie poszczególnych wskaźników i parametrów dla jego oceny

Ocenę ogólną kształtują przede wszystkim stan populacji i stan siedliska. Ponieważ stan populacji na stanowisku nie jest rozpoznany, ocenę pozostawiono na tym samym poziomie, czyli jako stan nieznan – XX. Do czasu poznania wielkości populacji *O. mannerheimii* na stanowiskach ocena ogólna pozostanie niezmienną.

Niewłaściwy stan siedliska stwierdzono z kolei na trzech powierzchniach w Nadleśnictwie Białowieża. Z tego też powodu zostają one wyłączone z kolejnych etapów kontroli gatunku. Jednocześnie zaleca się, aby na terenie Nadleśnictwa Starachowice (Puszcza Iłżecka) oraz w Puszczy Knyszyńskiej wytypować nowe stanowiska kontrolne. W Nadleśnictwie Starachowice byłaby to 1, a w Puszczy Knyszyńskiej 2 powierzchnie monitoringowe. Wybór Puszczy Knyszyńskiej jako nowego obszaru kontroli gatunku owada podyktowany jest odnalezieniem gatunku w 2020 r. Nowe stanowiska powinny być zlokalizowane na terenie rezerwatu Jesionowe Góry lub w jego bliskim sąsiedztwie. Dokładne wskazanie lokalizacji nowych powierzchni będzie możliwe po wykonaniu wstępnych prac inwentaryzacyjnych przed kolejnym etapem kontroli gatunku.

Ryc. 2. Udział (%) monitorowanych stanowisk z daną oceną stanu ochrony w regionie biogeograficznym kontynentalnym w poszczególnych latach badań.

2. ODDZIAŁYWANIA I ZAGROŻENIA WYKAZYWANE NA STANOWISKACH MONITORINGOWYCH W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNETALNYM

1. Stwierdzone oddziaływania

Jak już zaznaczono wcześniej, skromna ilość danych na temat biologii, ekologii i występowania pogrzybicy Mannerheima na terenie Polski utrudnia wytypowanie grupy oddziaływań, które wywierają wpływ na populację tego gatunku. Zgromadzone informacje pozwalają jedynie na określenie czynników oddziałujących na siedlisko. Niewątpliwie najważniejszym czynnikiem jest gospodarka leśna z licznymi zabiegami wykonywanymi w trakcie wzrostu drzewostanu (od pielęgnacji, poprzez prace trzebieżowe, po pozyskanie drewna). Jakkolwiek wszystkie działania gospodarki leśnej wywierają wpływ (kształtują) na ekosystem leśny, to wbrew powszechnym opiniom nie zawsze mają one negatywne oddziaływanie na różne grupy roślin czy zwierząt. Nawet intensywne cięcia prześwietlające drzewostan mogą okazać się korzystne dla populacji *O. mannerheimii*, o ile zmiana składu gatunkowego grzybów kapeluszowych lub grzybów rozkładających drewno będzie w zakresie gatunków, w których rozwija się lub żeruje omawiany gatunek owada.

Innym rodzajem oddziaływań, które mogą mieć przede wszystkim negatywny wpływ na populację i siedlisko gatunku owada to pozyskiwanie grzybów w szczególności w okresie jesiennym oraz sukcesja naturalna związana z postępującym rozpadem lasu. Zgromadzone dane nie pozwalają na jednoznaczne określenie intensywności oraz kierunku oddziaływania tych czynników. Z pewnością intensywny zbiór owocników w sezonie jesiennym w znacznym stopniu uszczupla bazę pokarmową/żerową imago gatunku, jednak z drugiej strony należy pamiętać, że pogrzybica Mannerheima związana jest z wieloma gatunkami grzybów. Wśród nich znaczną część stanowią tzw. gatunki niejadalne. Ponadto czynnik ten minimalizowany jest przez fakt, że zdecydowana większość kontrolowanych stanowisk znajduje się na terenach objętych różnymi formami ochrony, gdzie ustawowo zakazany jest m.in. zbiór grzybów.

2. Przewidywane zagrożenia

Prawdopodobnie najistotniejszym czynnikiem, kształtującym na znacznym obszarze ekosystem leśny i tym samym oddziałującym na różne tworzące go elementy jest rozpad drzewostanu i postępująca sukcesja naturalna. Na kilku stanowiskach w Nadleśnictwie Białowieża doszło do

całkowitej zmiany warunków mikrosiedliskowych (inna wilgotność i nasłonecznienie terenu), co zaowocowało niekontrolowanym (naturalnym) i bardzo bujnym wzrostem roślinności zielnej i szybko rosnących gatunków krzewów i drzew. Zmiana parametrów siedlisk będzie miała wpływ na skład gatunkowy grzybów i tym samym zgrupowania owadów, które są z nimi związane. Nadmienić trzeba, że wszystkie dotychczas zgromadzone dane jednoznacznie wskazują, że *O. mannerheimii* występuje co prawda na różnych gatunkach grzybów, jednak tylko na terenach leśnych.

3. STOSOWANE NA BADANYCH STANOWISKACH I ZALECANE DZIAŁANIA OCHRONNE DLA GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM

Aktualnie na żadnym stanowisku nie są prowadzone prace mające na celu zachowanie gatunku owada oraz jego siedlisko.

Autor sprawozdania: **Robert Rossa**